

GERGELY ORSOLYA

MONDD, TE KIT VÁLASZTANÁL?

Székelyföldi tizenévesek példaképeiről három survey kutatás nyomán

Exemplis discimus
(Phaedrus)

„Jobb egy példa száz leckénél”

■ A tanulás, az egyén szocializációja számos tudományterület fontos témája, a pedagógia, pszichológia, szociológia, kulturális antropológia is kiemelten vizsgálja ezt a folyamatot. A szocializáció mai szerepéről, feladatairól, résztvevőiről, aktorairól, a teljes szocializációs folyamat alakulásáról megannyi elemzés olvasható. És az is köztudott, hogy a család, az iskola és a kortárscsoportok mint elsődleges és másodlagos szocializációs közeg mellett egyenrangúként jelennek meg a tömegkommunikáció médiumai is,¹ gyakran háttérbe is szorítva, átírva a család és az iskola által promovált értékrendszert. A szocializáció során internalizált társadalmi normák és szabályok jelentős mértékben a médiából kapott minták által definiáltak vagy újradefiniáltak, így a médiának kulcsszerepe van a szocializáció folyamatában.²

A szocializációt leíró színes szakirodalom azt is hangsúlyozza, hogy a megfigyeléses tanulás, illetve példaképválasztás és példaképkövetés fontos tanulási folyamat jó, ha a szocializáció része. A modellkövetés azt is jelenti, hogy új viselkedési elemeket lehet részben vagy teljesen eltanulni, a személyes viselkedési repertoár új elemekkel bővíthető, és abban is segít, hogy folyamatukban lássuk és felismerjük bizonyos cselekvések következményeit, ezáltal is tanulva.³ Ismereteink, tudásunk jó része ugyanis nem személyes kísérleten, empirikus megtapasztaláson alapul.⁴ Így – a kognitív pszichológiával karöltve – azt kell mondanunk, hogy a példaképek fontos pozitív hatással lehetnek a gyermekek és a fiatalok személyes fejlődésére. A szociális tanulási elmélet (szociális kognitív elmélet) szerint a modellkeresés és modellkövetés mindig is az egyik leghatékonyabb eszköze volt az értékek közvetítésének: az attitűdök, szokások, gondolkodásmódok és viselkedérepertoárok megismerésére és megtanulására.⁵ A tanulmányok azt hangsúlyozzák, hogy egy fontos társadalmi üzenet, mint például az egészséges táplálkozás, a rendszeres testmozgás fontossága vagy pedig a dohányzás, alkoholfogyasztás, droghasználat szervezetkárosító hatásai, a nemi úton terjedő betegségek veszélyei sokkal inkább „hallatszódnak” és találnak értő fülekre a kamaszok, fiatalok körében, ha ezt egy híres, közsímet és hiteles sportoló mondja, mintsem ha a szülők, tanárok, edzők szajkózzák nap mint nap a tinédzsereknek.⁶ Tehát egy példakép pozitív módon ösztönözheti a tizenévesek sportolási szokásait és teljesítményét, de életmódját és döntéseit is. Az is kiderült már, hogy – főként a nők számára – a példaképek nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy bátrabban merjék keresni a munkahelyi és családi szerepek összeegyeztethetőségét.⁷

A tanulmány első, terjedelmesebb, angol nyelvű változata megjelent 2016. év végén: *New media, new idols? About Hungarian teenagers' role models along three surveys*. In: Ş. Olah – G. Roşeanu – S. Bodogai – L. Coturbaş (eds.): *Current Challenges in Social Sciences*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2016. 108–123. Itt e szöveg rövidített, átdolgozott változata olvasható.

Természetesen a mediatisált, sokszor sok helyen megjelenő, kiemelkedő teljesítményű sportolók válhatnak inkább példaképpé, mert őket ismerik meg jobban a tizenévesek. A kiemelkedő teljesítményt a tömegek mindig is idealizálták. A technikai fejlődésnek köszönhetően az eredmények, teljesítmények bármikor és bárholnyon nyomon követhetők,⁸ a híres emberek magánélete szintűgy. Az új média kora előtt az átlagemberek csak szűrt hírt kaphattak mindezekről, de manapság szinte folyamatosan nyomon követhetjük életüket.⁹ A médiának, a közösségi oldalaknak, a híres személyek Facebook-jelenlétének köszönhetően a teljesítményük és a magánéletük is elérhetővé válik bárki számára. Viszont nemcsak azok a sportolók válhatnak mintaadókká, akik világklasszisok, akiknek teljesítménye nemzetközi színvonalú. A hétköznapi „kisemberek” is lehetnek példaképek, különösen akkor, ha a tanulók hasonlóságokat vélnek felfedezni az adott személy és saját maguk magatartása, életútja vagy jellemvonásai közt.¹⁰

Bárki lehet példakép, akinek személyisége inspiratív mások számára, akinek élete, magatartása, cselekedetei példásnak, „utánzásra érdemesnek” tűnnek,¹¹ követésre méltónak látszanak.¹² Példaképpé válhat valaki, aki értékes személyiségjegyekkel, tulajdonságokkal rendelkezik, és másra ez ösztönzőleg, motiválóan hat.¹³ Példakép lehet egy olyan személy, aki élete vagy megvalósításai által hatással van másokra, döntései meghozatalát befolyásolhatja.¹⁴ Példaképpül gyakran választanak olyan személyt, akivel valamilyen hasonlóság fedezhető fel,¹⁵ így könnyebb mintaként tekinteni rá. A példaképnek választott személy általában mérceként is jelenik meg az őt követő személy életében.¹⁶

1. táblázat. Ki válhat példaképpé?

Inspiratív	bárki, aki valamilyen szempontból követésre, utánzása éedemes (Yancey 1998; Crosswhite et. al. 2003)
Értékes tulajdonságok	rendelkezik egy vagy több értékes tulajdonsággal, amely egy másik ember szemében nagyra értékelt és inspiratív (Zain et. al. 2014)
Hatással van	tevékenységével, életével hatást gyakorol egy másik személyre valamilyen fontos döntés meghozatalában (Basow–Howe 1980)
Mérce	mások számára mérceként jelenik meg, egy vagy több szerep szempontjából (Kennedy et al. 2003. 40)
Hasonlóság	találni közös vonásokat, hasonlóságokat az adott személlyel (Crosswhite et. al. 2003)

Kiből lehet példakép?

■ Mindenekelőtt a szülők és más családtagok, barátok, tanárok példaképként való megjelenése a legjelentősebb. Kéznél vannak, nagyon közlelről ismerik őket a kamaszok, tisztában vannak vélt és valós tulajdonságaikkal. Egyes tanulmányok azt mutatják, hogy a szülők befolyása a tinédzserek viselkedésére sokkal jelentősebb, mint a média- vagy a sporthírességeké.¹⁷ Más kutatások viszont arra mutatnak rá, hogy a médiasztárok, sportolók, celebek személyisége szintén jelentős befolyást tud gyakorolni főleg a tinédzserekre. Bár az anyák befolyása meghatározó

marad, a médiaszereplők, a sportolók háttérbe szoríthatják az apák befolyását.¹⁸ Egy középiskolások körében végzett kutatás során a részt vevő tanulók fele vagy szüleit, vagy egy családtagot, testvért, nagyszülőt, rokont jelölt meg példaképként.¹⁹ Több kutatás igazolta azt, hogy a példaképek a pályaválasztásra is hatással lehetnek.²⁰ Amerikai egyesült államokbeli egyetemi hallgatók körében végzett kutatásból – melyben azt kellett megnevezniük, kinek volt a legnagyobb hatása rájuk az egyetemi szakmaválasztásban – például az derült ki, hogy a szülők és barátok mintája volt a legmeghatározóbb, utána a pedagógusok, az edzők, a médiaszereplők és a sportolók. Érdekes adalék, hogy az azonos nemű példakép dominanciája fellelhető mind a lányoknál, mind pedig a fiúknál: a fiúk általában férfi modellt, a lányok női modellt választottak.²¹ De nem feltétlenül szükséges, hogy az egyének személyesen ismerjék példaképüket. Történelmi személyiség (Széchenyi István) vagy híres ember (Szent-Györgyi Albert) is lehetnek példaképek, viszont a gyakorlatban ritkán fordul elő, hogy ilyen történelmi-tudományos ikonikus személyekhez szeretnének a tinédzserek hasonlítani.

Módszertan

■ 2012 óta két évente egy jelentős survey kutatást bonyolítunk le 2011-ben alakult kutatócsoportunkkal a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat támogatásának is köszönhetően. A félszáz kérdést tartalmazó kérdőívre minden alkalommal Hargita, Kovászna és Maros megyékben élő hetedik és tizenegyedik tanulók válaszoltak. A kutatás eredményei már több kötetben, konferencián, magyar és angol nyelvű szakcikkekben közlésre kerültek. Jelen írás a példaképekre vonatkozó rész rövid összefoglalására vállalkozik a 2012, 2014, valamint a 2016-os kérdőíves vizsgálat nyomán.

2. táblázat. A kiket megkérdeztünk

		2012	2014	2016
Hány tanuló		2122	2208	1824
Hány iskola		63	72	67
Hány évesek	13 évesek	1088	1165	896
	17 évesek	1034	1043	928
Hány fiú, hány lány	Fiú	920	1052	852
	Lány	1190	1152	958
Hol laknak	Falun	630	744	580
	Városban	1492	1464	1244
Melyik megyében	Hargita	1240	1269	1086
	Kovászna	725	793	738
	Maros	157	146	— ²²

Jelen tanulmány a kérdőívnek csupán négy nyílt kérdésére kapott válaszokat elemzi (ld 3. táblázat).²³

3. táblázat. A kérdőív példaképre vonatkozó kérdései:

26. Most arra kérünk, nevez meg egy olyan személyt, akihez felnőtt korodban a legjobban szeretnél hasonlítani! Írd le!

27. Ki ő? Mi a foglalkozása?

28. Sorold fel azokat a tulajdonságokat, amelyek miatt választottad!

29. Ha nincs ilyen személy, miért nincs?

Kinek kell példakép?

■ 2012-ben a 2122 válaszadó fele komoly és értelmezhető választ adott, 2014-ben és 2016-ban pedig többen: kétharmaduk. Mindhárom alkalommal az életkor és a példakép-megjelölés közt szignifikáns összefüggés van (χ négyzet teszt): a hetedikesek általában nagyobb arányban jelöltek meg példaképet, mint tizenegyedikes társaik. Ugyanígy a lakóhely típusa esetében ez elmondható is: a rurális térségben élő tanulók körében valamivel gyakoribb a példakép-megjelölés, mint a városi tinédzserek körében. A legmagasabb különbség 2016-ban van: a városban élő tanulók közül 38,3%-nak nincs példaképe; ez az arány 2012-ben 34,5%, 2014-ben pedig 33,2% volt. A válaszadók neme csupán a 2012-es vizsgálatban volt szignifikáns, akkor több fiú jelölt meg példaképet, mint lány, az összmintabeli megoszláshoz képest. Legelső adatfelvételünk után azt a következtetést vontuk le, hogy a fiatalabb, városban lakó tanulók világosabban fogalmazzák meg, hogy kihez szeretnének hasonlítani, kinek a példáját követnék.²⁴ Ez azonban 2014-re változott, és ezt a tendenciát a 2016-os eredményekből is látszik: most már a falun lakó tanulók is hasonló módon meg tudják fogalmazni.

A válaszok alapján 2012-ben előbb tizenhét példakép-kategóriát hoztunk létre a nyílt kérdésre adott válaszok nyomán (lásd 5. táblázat), majd ezt igyekeztünk csoportosítani, összevonni, mígnem – magyarországi kollégáink ötös csoportosításából inspirálódva²⁵ – hat nagy gyűjtőcsoportot alkottunk (lásd 4. táblázat).

4. táblázat. Honnan válogatnak példaképet

	Példakép-kategóriák, sűrítve	2012 %	2014 %	2016 %
A. Ismerős környezetből	1. Szülők 2. Kortárscsoport 3. Felnőtt rokon/ismerős	38,1 7,7 20,0	44,5 6,9 18,6	42,9 8,54 17,8
B. Ismeretlen környezetből	4. Filmszínész, énekes, zenész 5. Sportoló 6. Egyéb	16,0 12,6 5,6	11,2 12,8 6,0	12,1 11,8 6,73
		100	100	100

2012-ben minden harmadik, 2014-ben és 2016-ban pedig tíz kamaszból négy a szüleit választotta példaképül. A második csoportba a testvérek, barátok, azaz hasonló korú példaképek kerültek, a harmadikban pedig a nagyszülők, keresztszülők, nagynénik, nagybácsik és más rokonok tartoznak, illetve a tanárok, edzők, szomszédok is szerepelnek. Látjuk, minden évben a példaképek kétharmada a tanulók fizikai valóságából származik.

5. táblázat. Példakép-kategóriák²⁶

	2012	%	2014	%	2016	%
1. Anya	249	20,1	342	23,2	262	22,4
2. Apa	222	17,9	314	21,3	240	20,5
3. Testvér	70	5,6	88	6	59	5,04
4. Nagyszülő	31	2,5	33	2,2	51	4,4

5. Rokon	90	7,2	100	6,8	67	5,7
6. Pedagógus/lelkész	65	5,2	44	3	46	3,9
7. Ismerős	63	5,1	97	6,6	45	3,8
8. Barát	26	2,1	13	0,9	41	3,5
9. Filmszínész	107	8,6	72	4,9	77	6,6
10. Énekes, zenész	92	7,4	93	6,3	65	5,5
11. Labdarúgó	76	6,1	93	6,3	84	7,2
12. Sportoló	63	5,1	92	6,2	49	4,2
13. Forma 1 pilóta	18	1,4	5	0,3	5	0,4
14. Médiasztár	14	1,1	15	1	12	1,3
15. Filmhős/szuperhős	14	1,1	13	0,9	5	0,4
16. Író, színész, művész	8	0,6	13	0,9	7	0,6
17. Más	33	2,7	49	3,2	55	4,7
Összes	1241	100	1476	100	1168	100

A színpad csillogása

■ 2012-ben a diákok 16 százaléka választott filmszereplőt vagy énekest, zenészt példaképül. A következő adatfelvételekben viszont már zsugorodott ez a csoport. Az itt felsorolt nevek közt megtalálhatjuk a legismertebb tévésorozatokból és mozifilmekből ismert színészek neveit. Vannak örökzöld nevek, karakterek, mint Chuck Norris vagy Sylvester Stallone, de a legfiatalabb sztárok is bekerülnek (Ryan Gosling, Selena Gomez). 2012-ben Rihanna nagyon népszerű volt a lányok körében, 2014-ben senki sem említette Rihannát, ellenben kiugró népszerűséget Selena Gomez élvezett, akinek népszerűsége 2016-ra is töretlen. A filmsztárok, énekesek és zenészek között szinte minden név a nemzetközi film- és zenei kultúrából, pontosabban a kommersz film- és zenevilágból származik. Az énekesek, zenészek között romániai sztárok egyáltalán nem jelennek meg, magyarországiak közül néhányan, mint például Havasi Balázs, Mága Zoltán, Janicsák Veca, Tóth Gabi tűnnek fel elenyésző számban.

„A sport egészség, a sport szórakozás!”

■ Nyolc tanulóból egy sportolót választott példaképül, minden tizenhetedik pedig egy focistát. Természetesen ők főleg fiúk. 2016-ban azoknak, akik sportoló példaképet választottak, kétharmada 13 éves. A labdarúgók esetében ez még jobban hangsúlyozódik: tizenöt focista példaképpel rendelkező tinédzser közül csak egy 17 éves. Úgy tűnik, hogy a fiatalabb tanulók nagyobb előszeretettel gondolnak felnőtt önmagukra Lionel Messiként, James LeBronként vagy Gyurta Daniként. A labdarúgók népszerűsége meghatározónak és stabilnak tűnik.

6. táblázat. Sportolók és sportágak népszerűsége²⁷

	2012	2014	2016
1. Asztalitenisz	1	2	2
2. Atlétika	–	4	3
3. Biatlon	2	–	1
4. Body building, fitness	6	13	7
5. Forma 1	18	5	5
6. Labdarúgás	76	93	84
7. Jégkorong	8	9	7
8. Kerékpározás	6	7	1
9. Kézilabda	4	15	5
10. Kosárlabda	13	15	8
11. Küzdősportok	5	9	6
12. Lovas sportok	2	3	1
13. Sporthorgászat	3	1	–
14. Tenisz	2	–	–
15. Úszás	–	4	1
16. Más	13	10	9
Összes	159	190	140

Kétségtelenül a foci a székely tinédzserek számára a legnépszerűbb sportág, és a futballisták a legnépszerűbb sportoló-példaképek, főként nemzetközi, világklasszisokra tekintenek fel (6. táblázat). A fiatalabb (hetedik osztályos) fiúkra még inkább igaz ez, különösen azokra, akik vidéki településeken élnek. 2012-ben és 2014-ben a rurális környezetben élő tanulók gyakrabban választották a labdarúgókat, mint városban élő társaik, de 2016-ban ez már pont fordítva volt. 2012-ben és 2014-ben a listán nem szerepelt magyar vagy román hivatásos labdarúgó neve, 2016-ban viszont már volt három magyar játékos is: Dzsuzsák Balázs, Fejér Béla és Ilyés Róbert. Azt is megfigyelhetjük, hogy mindazok a futballisták, akik példaként szerepeltek, európai játékosok, illetve amennyiben kivételesen nem, akkor általában egy jól ismert európai labdarúgó-egyesületben játszanak.

7. táblázat. Focista példaképek

	2012	2014	2016		2012	2014	2016
Lionel Messi	23	33	23	Marcelo Viera	1	0	0
Cristiano Ronaldo	22	28	23	Zinedine Zidane	1	0	1
David Beckham	5	1	1	Xavi Hernandez	0	4	0
David Villa	4	0	0	Ronaldinho	0	2	0
Iker Casillas	4	6	1	Steven Gerrard	0	2	0
Fernando Torres	3	6	1	Angel di Maria	0	1	0
Ricardo Santos	3	0	0	Andres Iniesta	0	1	0
Victor Valdes	2	1	0	Philip Lahm	0	1	0

Didier Droghba	1	0	0	Robin van Persie	0	1	0
Ryan Giggs	1	0	0	Manuel Neuer	0	0	2
Miroslav Kose	1	0	0	Douglas Costa	0	0	1
Frank Lampard	1	3	0	Dzsuzsák Balázs	0	0	1
Sergio Ramos	1	1	2	Fejér Béla	0	0	1
Wayne Rooney	1	0	0	Gareth Bale	0	0	1
Neymar da Silva	1	2	18	Ilyés Róbert	0	0	1

Vagány, jóképű, kedves, meghallgat...

■ Melyek azok a belső vagy külső jellemzők, amelyeknek köszönhetően ezt a személyt példaképként választotta? A legnagyobb kihívásnak a példaképválasztás-indoklások elemzése bizonyult: itt is próbáltuk a motivációkat valahogyan csoportosítani, hat nagyobb csoportot létrehozva (8. táblázat).²⁸ Ha összehasonlítjuk azoknak a tanulóknak a választát, akik közvetlen környezetükből választottak példaképet (szüleik, rokonaik, barátaik, tanáraik közül), illetve azok indoklásait, akik egy híres, többnyire médiából megismert személyt jelöltek meg, jelentős eltéréseket tapasztalunk. Azok, akik példaképként focistát vagy más sportolót választottak, megemlítették vagy a fizikai alkatot (izmos, erős), a kinézetet (jóképű, fitt), a kiemelkedő teljesítményt (legjobb csatár, leggyorsabb a pályán), vagy az eredményeket (világbajnok, gólkirály, legmegfizetettebb). És ritkán vagy soha nem jelennek meg olyan tulajdonságok, mint például a segítőkész, türelmes, becsületes, őszinte, szerény – olyan tulajdonságok, amelyek a többiek, például szülői példaképet választók esetében nagyon gyakran előfordulnak.

2012-ben minden hatodik tizenhárom éves tanuló a szimpatikussággal indokolta példaképválasztását. A 7. vagy 11. évfolyamon tanuló diákok 16,4 százaléka azért választotta azt a személyt példaképként, mert vagy kedves, jószívű, segítőkész, vagy gondoskodó, figyelmes, szimpatikus. 2014-ben ez volt a jellemzők leggyakoribb csoportja, de 2016-ban ez csak a harmadik helyen volt. A 2016-ban válaszoló diákok számára egy kicsit fontosabb, hogy a példaképük barátságos, édes, aranyos, vicces legyen, jó humorral rendelkezzen. Mint látható, az ész, okos mivolt nem a legfontosabb, de 2012-ben a tanulók 9,3%-a hangsúlyozta, hogy ez a jellemző a legfontosabb a szerepmódel kiválasztásában.

8. táblázat. Példaképválasztás indoklása

	2012	2014	2016
1. SZIMPATIKUS (kedves, segítőkész, törődő, gondoskodó, figyelmes)	16,4	18,6	13,7
2. CÉLTUDATOS (kitartó, eltökélt, magabiztos, optimista, szorgalmas, erős, bátor)	15,1	11,6	14,2
3. JÓ FEJ (édes, vicces, jó a humora, karizmatikus)	15,0	15,1	17,0
4. BŐLCES (intelligens, okos)	9,3	8,6	6,3
5. LEGJOBB (tehetséges, sikeres, leleményes, jó szakember, ezermester, sok mindenhez ért, híres)	7,7	4,9	4,7
6. JÓL NÉZ KI (szép, jóképű, gazdag, sportos, izmos, fitt, csinos)	6,4	9,7	5,2

Konklúziók

■ 2012-ben minden második 13 és 17 éves válaszadó nevezett meg példaképet, 2014-ben és 2016-ban már kétharmaduk jelölt meg valakit, akihez felnőttség korában legjobban szeretne hasonlítani. A többiek nem adtak választ, vagy mert nem tudtak, vagy mert úgy vélik, ha példaképet választanának, az az „egyediségük” rovására menne.²⁹ A példaképet megnevezők többsége „hétköznapi hősöket” jelölt meg, vagyis olyan személyeket választottak, akik mindennapi életükben fizikailag is jelen vannak: szüleiket, testvéreiket, nagyszülőket, rokonokat vagy közeli barátokat nevezte meg. Viszont minden harmadik tinédzserről elmondható, hogy a média hatása tetten érhető a példaképválasztásban: személyesen nem találkoztak választottjaikkal, nem beszéltek velük, csak keveset tudnak róluk, mégis hozzájuk szeretnének hasonlítani felnőtt korukban. Sok fiú példaképe egy híres sportoló, a legnépszerűbbek a labdarúgók: Lionel Messi és Cristiano Ronaldo. A helyi, romániai magyar sportolók is nagyon kis számban jelennek meg: minden évben Tófalvi Éva, Ferenc Katalin és Lokodi Mátyás képviselik a helyi sportpéldaképeket, akik néhány tinédzser számára jelentenek inspirációt. 2016-ban megjelentek új nevek is: néhány fiú szeretne olyaná válni, mint Dzsudzszak Balázs, Fejér Béla vagy Ilyés Róbert.

Labdába rúghatnak-e az apák Lionel Messi mellett? Elvileg igen, de valószínűleg nem kell versengeni. Egy Kovászna megyei faluban élő tizenhárom éves tanulóknak például a nagytatája a példaképe. A hetedik osztályos fiú azzal indokolja meg példaképválasztását, hogy a nagytatája az a családtag, akivel a legsikeresebben tud kommunikálni, és aki a legtöbb időt szánja rá. Ez nagy esély és nagy lehetőség a szülők, rokonok számára, hogy ezt felismerjék és éljenek vele: „Nagytatám, mert vele tudok a családban a legjobban beszélgetni. Neki mindig van valami hozzáfűzni valója, nem szid meg, nem kacag ki. S neki mindig van ideje.”

Nem biztos, és nem is valószínű, hogy feltétlenül törekedni kell arra, hogy a szülők példaképpé váljanak. Ám érdemes segíteni – pedagógusként, szülőként, médiában dolgozóként – a példaképkeresésben szűkebb-tágabb környezetünkben, családjunkban, közösségünkben. Támogatni kell az egyéniséget és egyéni vonásokat, nem kell törekedni a sablonosításra, de beszélni kell arról, hogy a példakép nem egy bálvány, nem egy ikon, hanem egy ember, akinek a tulajdonságai közül lehet válogatni, nem a lemásolására kell törekedni. És egy időben több példakép is megférhet egymás mellett. Nagy lehetőség van ebben a szülők számára, ha ezt tudják, és tudnak ezzel élni: gyerekeik számára példaképekké tudnak válni akkor is, ha nem tökéletesek, világhírnév és nagy siker nélkül is. És ha nem válnak is példaképpé, de a példaképekről való beszélgetés, a jó példák ki- és megbeszélése, az értékes és helyes viselkedések, a példaértékű teljesítmények tárgyalása mind közelebb vihetne ehhez. Ha ezek fontos tematikáját képezik a kamaszok és szülők közös beszélgetéseinek, akkor valószínűleg nem is kell ringbe szállni a média-sztárokkal, világklasszissokkal.

■ JEGYZETEK

1. László Mikós: *Példa-kép. A tizenéves korosztály értékjavasztásai és a média*. Jel-Kép 1999. 3. sz. 33–47; Berta Judit: *A szocializációs ágensek hatása a példaképválasztásra*. Új Pedagógia Szemle 2008. 6–7. sz. 64–78.
2. E. F. Dubow – L. R. Huesmann – D. Greenwood: *Media and Youth Socialization: Underlying Processes and Moderators of Effects*. In: J. Grusec – P. Hastings (eds.). *The Handbook of Socialization*. Guilford Press New York, NY, 2006. 404–432. 405.
3. Kósa Éva: *A szocializáció elméleti kérdései*. In: Vajda Zsuzsanna – Kósa Éva (szerk.) *Neveléslélektan*. Osiris Kiadó, Bp., 2005. 46–113. 96.
4. Berta: i.m.
5. J. J. Crosswhite – K. Wilde – J. A. Vescio: *The relevance of sporting role models in the lives of adolescent girls*. ACHPER Australia Healthy Lifestyles Journal 2003. Vol. 50. No. 3–4. 31–36.
6. A. Latiff – S. Saleem – Z. Abideen: *Influence of Role Model on Pakistani Urban Teenager's Purchase Behavior*. European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences 2011. 31. 7–12. 14.
7. M. M. Nauta – M. L. Kokaly: *Assessing role model influences on students' academic and vocational decisions*. Journal of Career Assessment 2001. 1. 81–99; J. Kennedy – J. Drennan – P. Renfrow – B.